

PÄRAST NELIPÜHI

PEETRUSE nelipühijutluse mõju määras enamiku apostlite edasised tegutsemis-suunad ja kavad taevariigi evangeeliumi kuulutamiseks. Peetrus oli tõeline ristiusukiriku rajaja, Paulus kandis ristiususõnumi paganatele ja kreeklastest uskujad viisid selle üle kogu Rooma impeeriumi.

² Ehkki traditsioonide kütkeis ja preestritest vaevatud heebrea rahvas keeldus Jeesuse evangeeliumi Jumala isadusest ja inimestevahelisest vendlusest ning Peetruse ja Pauluse kuulutust Kristuse ülestõusmisest ja taevaminekust (hilisemat ristiusku) vastu võtmast, osutus ülejäänud osa Rooma impeeriumist arenevatele ristiusuõpetustele vastuvõtlikuks. Läänemaine tsivilisatsioon oli tol ajal intellektuaalne ja sõdadest väsinud ning suhtus skeptiliselt kõigisse olemasolevatesse religioonidesse ja universaalsesse filosoofiatesse. Läänemaailma rahvad, Kreeka kultuurist osasaanud, austasid hardalt oma suure mineviku traditsioone. Nende käsutada oli tohutu pärand, mis kätkes filosoofia, kunsti, kirjanduse ja poliitilise progressi suurepäraseid saavutusi. Aga kõigi nende saavutuste kõrval puudus hingele rahuldust pakkuv religioon. Vaimsed igatsused jäid rahuldamata.

³ Sellisesse inimühiskonda paisati äkki ristiususõnumis sisalduvad Jeesuse õpetused. Nii pakuti nende lääne rahvaste janustele südamele uut elulaadi. See tähendas vane-mate usutavade otsest vastuollu sattumist Jeesuse poolt maailmale antud sõnumi uue, ristiusustatud variandiga. Vastuolu pidi saama lahenduse kas uue või vana otsustavas võidus või teatavas *kompromissis*. Ajalugu näitab, et see võitlus lõppes kompromissiga. Ristiusk sisaldas liiga palju, et ükski rahvas seda kõike ühe-kahe põlvkonnaga suutnuks omaks võtta. See ei olnud säärane lihtne vaimne üleskutse, mille Jeesus oli inimhingedele esitanud, vaid võttis juba varakult otsustava hoiaku usurituaalide, hariduse, maagia, meditsiini, kunsti, kirjanduse, õigusteaduse, valitsemise, moraali, sugupooltevaheliste suhete, mitmenaisepidamise ja teatud määral ka orjuse suhtes. Ristiusk ei tulnud mitte ainult uue religioonina — mida ootas kogu Rooma impeerium ja kogu idamaa —, vaid ka *uue inimühiskonnakorrana*. Ja sellisena kutsus kiiresti esile ajastute sotsiaalse ja moraalse kokkupõrke. Jeesuse ideaalid, nagu neid Kreeka filosoofias tõlgendati ja ristiusus ühiskonnastati, heitsid nüüd julge väljakutse neile inimsoo traditsioonidele, mis kaasnesid lääne tsivilisatsiooni eetika, moraali ja religioonidega.

⁴ Algul võitis ristiusk pöördunuid ainult madalamate sotsiaal-majanduslikest kihtidest. Ent teise sajandi alguseks pöördus selle uue ristiusukorra, uue elueesmärgist ja eksistentsi sihist arusaamise poole juba üha enam ka Kreeka-Rooma kultuuri eliit.

⁵ Kuidas küll võitis see uus juudi päritolu sõnum, mis oli oma sünnimaal peaaegu läbi kukkunud, nii kiiresti ja tõhusalt Rooma impeeriumi suurvaime? Ristiuse võidul filosoofiliste religioonide ja müsteeriumikutuste üle olid järgmised põhjused:

⁶ 1. organiseeritus. Paulus oli suur organisaator ja ta järeltulijad suutsid tema tempot säilitada;

⁷ 2. ristiusk oli läbinisti helleniseerunud. See võttis omaks heebrea teoloogia valituima osa ja parima Kreeka filosoofiast;

⁸ 3. aga parim oli see, et selles sisaldus uus suur *ideaal*, milles kajastus Jeesuse annetumisel ja tema sõnum kogu inimkonna päästmisest;

⁹ 4. ristiusu juhid olid valmis minema mithraismiga sellistele kompromissidele, et selle usu pooldajate paremik võideti üle Antiookia kultuse poole;

¹⁰ 5. ristiusu juhtide järgmine põlvkond ja hilisemadki põlvkonnad saavutasid samasugused kompromissid paganlusega, nii et uude religiooni võideti isegi Rooma keiser Constantinus.

¹¹ Kristlased tegid aga paganatega selles suhtes kavalat tehingu, et võtsid üle paganate rituaalide välise toreduse, sundides samal ajal paganaid vastu võtma Pauluse ristiusu helleniseeritud tõlgendust. Paganatega tegid nad soodsama tehingu kui mithraistidega, kuid ka selles varasemas kompromissis tulid nad võitjaks, sest neil õnnestus kaotada Pärsia müsteeriumide jäme moraalitus ja ka arvukad muud laiduväärt tavad.

¹² Oli see siis tark tegu või mitte, kuid need varased ristiusujuhid läksid meelega Jeesuse *ideaalide* osas kompromissile, et päästa ja edendada paljusid tema *ideid*. Ja suuresti see neil ka õnnestus. Aga ärge laske end eksitada! Need kompromissile ohverdatud ideaalid on varjatud kujul tema evangeeliumis endiselt olemas ja lõpuks panevad ennast maailmas täielikult maksma.

¹³ Ristiuse kohandamine paganlusega tähendas vana korra jaoks palju väiksemaid rituaalse iseloomuga võite, ent ristiusk omandas ülekaalu, sest:

¹⁴ 1. inimlikus moraalil tabati uus ja palju kõrgem noot;

¹⁵ 2. maailmale anti uus ja palju avaram arusaam Jumalast;

¹⁶ 3. lootus surematusele sai üheks tunnustatud religiooni veendumuseks;

¹⁷ 4. janusele inimhingele anti Jeesus Naatsaretlane.

¹⁸ Paljud Jeesuse õpetatud suured tõed läksid neis algsetes kompromissides peaaegu kaduma, kuid nad suiguvad senini selles paganatele kohandatud ristiusus, mis oli omakorda Pauluse tõlgendus Inimese Poja elust ja õpetustest. Ja enne kui ristiusk kohandati

paganatele, helleniseerus see läbinisti. Ristiusk võlgneb kreeklastele palju, väga palju. Just Egiptusest pärit kreeklane tõusis Nikaias püsti ja heitis kirikukogule kartmatu väljakutse, mille tõttu see ei julgenud arusaama Jeesuse olemusest sel määral hägustada, et tegelik tõde Meistri annetumisest võinuks maailmale kaduma minna. Selle kreeklase nimi oli Athanasios ja ilma selle uskuja kõneosavuse ning loogikata oleks võit jäänud Ariuse veenvatele argumentidele.

1. KREEKLASTE MÕJU

¹ Ristiusu tõsine helleniseerimine algas tol sündmusrikkal päeval, mil apostel Paulus seisis Ateenas Areopaagi nõukogu ees ja rääkis ateenlastele Tundmatust Jumalast. See Rooma kodanik kuulutas Akropolise varjus kreeklastele oma tõlgendust juutide maalt Galileast pärit uuest religioonist. Ning Kreeka filosoofias ja paljudes Jeesuse õpetustes oli imelikul kombel midagi sarnast. Neil oli ühine siht — mõlema eesmärgiks oli *üksikisiku esilekerkimine*. Kreeklasel sotsiaalne ja poliitiline esilekerkimine, Jeesusel moraalne ja vaimne esilekerkimine. Kreeklased õpetasid intellektuaalset liberalismi, mis viis poliitilise vabaduseni. Jeesus õpetas vaimset liberalismi, mis viis usuvabadusele. Kui need kaks ideed ühendati, sai sellest uus ja võimas inimese vabaduse harta; need ideed ennustasid inimese sotsiaalset, poliitilist ja vaimset vabanemist.

² Ristiusk tekkis ja saavutas kõigi konkureerivate religioonide üle võidu eeskätt kahel põhjusel:

³ 1. Kreeka mõttemaailm oli valmis laenama uusi ja häid ideid isegi juutidelt;

⁴ 2. Paulus ja tema järeltulijad läksid meelsasti kompromissile, kuid tegid seda kavalalt ja targalt; nad olid osavad teoloogilised kauplejad.

⁵ ¶ Sel ajal kui Paulus Ateenas püsti tõusis ja Kristust ning tema ristisurma jutlustama hakkas, olid kreeklased vaimunäljas: nad olid teadmishimulised, asjast huvitatud ja tõesti vaimset tõde otsimas. Tuleb arvestada, et roomlased võitlesid algul ristiusu vastu, kreeklased aga võtsid selle rõõmuga omaks ning lausa sundisid hiljem roomlasi seda uut, tolleks ajaks teisenenud religiooni vastu võtma kui osa Kreeka kultuurist.

⁶ Kreeklased austasid hardalt ilu, juudid pühadust, ent mõlemad rahvad armastasid tõde. Kreeklased olid juba sajandeid tõsiselt mõelnud ja ausalt vaielnud kõigi inimlike probleemide — sotsiaalsete, majanduslike, poliitiliste ja filosoofiliste küsimuste üle, välja arvatud religioon. Religioonile olid tõsisemat tähelepanu pööranud vaid vähesed kreeklased, enamik neist ei võtnud isegi omaenda usundit eriti tõsiselt. Juudid aga olid sajandeid need teised mõttevaldkonnad tähelepanuta jätnud ja pühendunud religioonile. Nad võtsid oma usundit väga tõsiselt, liiga tõsiselt. Valgustatuna Jeesuse sõnumi sisust, sai nende kahe rahva sajandeid

kestnud mõtetegevuse ühendatud tulemus nüüd tõukejõuks uue inimühiskonnakorra ja teatud määral inimeste religioosete uskumuste ning tavade uue korra rajamisele.

⁷ ¶ Ajal kui Aleksander levitas hellenistliku tsivilisatsiooni Lähis-Ida maailmas, oli Kreeka kultuuri mõju tunginud juba Vahemere läänerranniku maadele. Kreeklased tulid oma religiooni ja poliitikaga väga hästi toime, kui elasid väikestes linnriikides, ent kui Makedoonia kuningas julges Kreekat laiendada Aadria merest Induseni ulatuvaks impeeriumiks, algasid probleemid. Kreeka kunst ja filosoofia olid impeeriumi laienemiseks täiesti piisaval tasemel, ent Kreeka poliitiline juhtimine ja religioon ei olnud. Kui Kreeka linnriigid olid impeeriumiks paisunud, näisid nende küllaltki kolklikud jumalad veidi veidrad. Kui kreeklaste juurde jõudis vanema juudi religiooni kristlik versioon, otsisid nad tegelikult *ühte Jumalat*, suuremat ja paremat Jumalat.

⁸ Hellenistlik impeerium ei saanud sel kujul püsima jääda. Selle kultuuriline mõju jätkus, kuid püsimise ja võimu kindlustasid alles läänest leitud geniaalne impeeriumi valitsemise poliitika ja idast saadud ning impeeriumile väärikuse andnud ainsa Jumala religioon.

⁹ Esimesel sajandil pärast Kristust oli hellenistlik kultuur juba oma kõrgtaseme saavutanud; oli alanud taandareng — haritus kasvas, kuid vaimusuurus kahanes. Just tol ajal lülitusid Kreeka kultuuri ja õpetatuse riismetesse Jeesuse ideed ja ideaalid, mis sisaldasid osaliselt ristiusus.

¹⁰ Aleksander oli ida rünnanud, kingina kaasas Kreeka tsivilisatsioon, Paulus ründas läant, kaasas Jeesuse evangeeliumi ristiusu versioon. Ja helleniseerunud ristiusk juurdus kõikjal läänes, kus valitses Kreeka kultuur.

¹¹ ¶ Jeesuse sõnumi idapoolne tõlgendus jäi küll Meistri õpetustele rohkem truuks, kuid järgis Abneri kompromissitult joont. See ei arenenud kunagi nii nagu helleniseerunud tõlgendus ja kadus lõpuks islami liikumisse.

2. ROOMA MÕJU

¹ Roomlased võtsid Kreeka kultuuri tervikuna üle, asendades liisuheitmise teel valitsemise esindusvalitsusega. Ning see muudatus sai peagi ristiusule soodsaks, sest Rooma tõi tervesse läänemaailma uue sallivuse võõraste keelte, rahvaste ja isegi usundite vastu.

² Kristlaste varasemad tagakiusamised Roomas olid tingitud enamasti üksnes sõna „kuningriik” kahetsusväärsest kasutamisest nende jutlustes. Roomlased olid sallivad igasuguste usundite suhtes, kuid panid väga pahaks kõike, millel oli poliitilise vastupanu maik. Ja kui nüüd need varased, suures osas arusaamatustest põhjustatud tagakiusamised vaibusid, oli religioosse kihutustöö jaoks tee vaba. Roomlased olid huvitatud

poliitilisest juhtimisest; kunst ja religioon kõitsid neid vähe, kuid nad suhtusid mõlemasse harukordselt sallivalt.

³ Idamaa seadused olid karmid ja meelevaldsed, Kreeka seadused paindlikud ja loominguulised, Rooma seadused väarikad ja lugupidamist tekitavad. Rooma haridus arendas välja ennekuulmatu ja tuima ustavuse. Varased roomlased olid poliitiliselt pühendunud ja ülimalt ennastalgavad isiksused. Nad olid ausad, innukad ja pühendunud oma ideaalidele, kuid nende religioon polnud religiooni nime väärt. Pole sugugi ime, et nende kreeklastest õpetajad suutsid neid veenda Pauluse ristiusku vastu võtma.

⁴ Ja neist roomlastest sai suurepärase rahvas. Nad suutsid valitseda idamaid, sest valitsesid ka ennast. Võrratu ausus, pühendumus ja kindel enesevalitsemine olid ristiusu vastuvõtuks ja kasvuks ideaalne pinnas.

⁵ Neil kreeklastel-roomlastel oli kerge vaimselt pühenduda institutsioonilisele kirikule samamoodi, nagu nad olid poliitiliselt pühendunud riigile. Roomlased võitlesid kirikuga vaid siis, kui kartsid, et see võib hakata konkureerima riigiga. Rooma, millel oli vähe rahvuslikku filosoofiat ja oma kultuuri, võttis üle kreeka kultuuri ja kohandas kristluse julgelt oma moraalifilosoofiaks. Ristiusk sai küll Rooma moraalikultuuriks, kuid vaevalt küll religiooniks selles mõttes, et oleks olnud individuaalne vaimse kasvu kogemus neile, kes uut religiooni nii valimatult üle võtsid. Paljud üksikisikud tungisid, tõsi küll, selle riigiusu pealispinna alla ja leidsid oma hingekosutuseks helleniseeritud ja paganatele kohandatud ristiusus peituvate tõdede varjatud tähenduste tõelised väärtused.

⁶ ¶ Stoikud ja nende visad üleskutsed „looduse ja südametunnistuse poole” olid vähemalt intellektuaalselt kogu Rooma Kristuse vastuvõtmiseks paremini ette valmistanud. Roomlane oli loomult ja koolituselt seadusetundja, ta austas hardalt isegi loodusseadusi. Ja nüüd, ristiusus, tundis ta loodusseadustes ära Jumala seadused. Rahvas, kelle seast olid esile kerkinud Cicero ja Vergilius, oli Pauluse helleniseerunud ristiusuks küps.

⁷ Sel moel sundisid need romaniseerunud kreeklased nii juute kui ka kristlasi oma usundit filosoofiliseks muutma, selle ideid kooskõlastama ja ideaale süstematiseerima, kohandama usutavasid olemasoleva eluvooluga. Ning kõigele sellele aitasid tohutult kaasa heebrea pühakirjade tõlkimine kreeka keelde ja uue Testamendi hilisem kreeka keelne üleskirjutus.

⁸ Vastupidiselt juutidele ja paljudele teistele rahvastele olid kreeklased juba ammu mingil määral uskunud surematusse, mingisugusesse ellujäämisesse pärast surma, ning et see oligi Jeesuse õpetuse tuum, pidi ristiusk tunduma neile väga ligitõmbav.

⁹ Üksteisele järgnenud Kreeka kultuurilised ja Rooma poliitilised võidud olid ühendanud Vahemeremaad sama keele ja kultuuriga ühtseks impeeriumiks ning

valmistanud läänemaailma ette ainsa Jumala vastuvõtmiseks. Selle ainsa Jumala andis judaism, mis ei olnud neile romaniseerunud kreeklastele religioonina vastuvõetav. Philon aitas nende vastuväiteid mõnevõrra leevendada, ent ristiusk ilmutas neile veel parema käsituse ainsast Jumalast ja nad võtsid selle meelsasti vastu.

3. ROOMA IMPEERIUMI VÕIMU ALL

¹ Kui Rooma poliitiline võim oli kindlustunud ja ristiusk laialt levinud, leidsid kristlased, et neile oli jäänud ainus Jumal, suur religioosne kontseptsioon, kuid puudus impeerium. Kreeklased-roomlased leidsid end suure impeeriumiga, kuid ilma Jumalata, keda teenida, nad olid impeeriumi vaimseks ühendamiseks ja jumalateenistuseks sobiva religioosse kontseptsioonita. Kristlased võtsid vastu impeeriumi, impeerium võttis vastu ristiusu. Roomlased andsid omalt poolt ühtse poliitilise võimu, kreeklased ühtse kultuuri ja hariduse, ristiusk ühtse religioosse mõtlemise ja tavad.

² Rooma ületas natsionalismitraditsiooni impeeriumi universaalsusega ja võimaldas esmakordselt ajaloos eri rassidel ja rahvastel vähemalt sümboolselt vastu võtta ühtne religioon.

³ Ristiusku hakati Roomas soosima ajal, kui stoikute energiliste õpetuste ja müsteeriumikultuste pääsemistöotuste vahel valitses suur konkurents. Ristiusk tuli värskendava lohutuse ja vabastava jõuna vaimunäljas inimestele, kelle keeles puudus sõna „isetus”.

⁴ ¶ Ristiusule andis kõige enam jõudu viis, kuidas uskujad pühendasid oma elu teiste teenimisele, ja isegi see, kuidas nad ränkade tagakiusamiste algusaegadel oma usu eest surid.

⁵ ¶ Õpetus Kristuse armastusest laste vastu tegi peaigi lõpu laialt levinud tavale surmata soovimatud lapsed, eeskätt vastsündinud tüdrukud.

⁶ ¶ Varane kristlik jumalateenistus oli suures osas üle võetud juudi sünagoogist ja saanud mõjutusi mithraismi rituaalist, hiljem lisati sellele palju paganliku välist toredust. Algkristluse selgrooks said judaismi poole pöördunud, kuid kristluse omaks võtnud kreeklased.

⁷ ¶ Teine sajand pärast Kristust oli kogu maailma ajaloos parim aeg hea religiooni edenemiseks läänemaailmas. Esimesel sajandil oli ristiusk valmistunud võitluste ja kompromisside kaudu juurduma ja kiiresti levima. Ristiusk võttis omaks keisri, hiljem võttis keiser omaks ristiusu. See oli uue religiooni levimiseks suurepärase ajastu. Valitses usuvabadus, reisimine oli laialt levinud ja mõtlemine kammitsmata.

⁸ Helleniseerunud ristiusu nime poolest vastuvõtmisega kaasnenud vaimne innustus jõudis Rooma liiga hilja, et ära hoida juba kindlalt alanud moraalset allakäiku ning kompenseerida rahva märgatavalt levinud ja tugevnevat mandumist. See uus religioon oli Rooma

impeeriumile kultuuriliselt vajalik ja on äärmiselt kahtsusväärne, et sellest ei saanud laiemas mõttes vaimset pääseteed.

⁹ Isegi hea religioon ei suutnud riiki päästa sellest, mis paratamatult tulenes üksikisiku olematust osalusest valitsusasjades, liigsest isalikkusest, ülearustest maksudest ja jämedatest kuritarvitustest nende kogumisel, kulda väljaviivast tasakaalustamata kaubavahtusest Vahemere idarannikuga, hullumeelsest lõbujanust, Roomas kehtestatud standarditest, naise alandamisest, orjusest ja rahva allakäigust, füüsilistest hädadest ja peaaegu vaimse viljatuse jõudnud ametlikuks muudetud riigikirikust.

¹⁰ Aleksandrias ei olnud tingimused siiski nii halvad. Varajased koolkonnad hoidsid Jeesuse õpetused suures osas kompromissidest vabad. Pantaenus õpetas Klemensit ja läks siis Naatanaeli järgides Indiasse Kristust kuulutama. Ehk küll mõned Jeesuse ideaalid ristiusu ülesehitamisel ohverdati, on igati aus märkida, et teise sajandi lõpuks olid enam-vähem kõik Kreeka-Rooma maailma suurvaimud kristlasteks saanud. Triumf oli juba peaaegu lõplik.

¹¹ Ning see Rooma impeerium pidas vastu piisavalt kaua, et tagada ristiusu püsijäämine ka pärast impeeriumi kokkuvarisemist. Ent me oleme sageli arutlenud selle üle, mis oleks Roomas ja kogu maailmas juhtunud, kui kreeka ristiusu asemel oleks vastu võetud taevariigi evangeelium.

4. EUROOPA PIMEDUSEAJAD

¹ Kirik kui ühiskonna ripats ja poliitika liitlane pidi niinimetatud Euroopa „pimeduseaegade“ intellektuaalse ja vaimse allakäiguga kaasa minema. Sel ajal muutus religioon üha kloosterlikumaks, askeetlikumaks ja legaalsemaks. Vaimses mõttes oli ristiusk talveunes. Kogu selle aja eksisteeris kõrvuti uinuva ja ilmalikustunud religiooniga ka müstitsismi pidev hoo-vus, irrealsusega piirnev ja filosoofiliselt panteismile lähedane fantastiline vaimne kogemus.

² Neil pimedatel ja meeletikel sajanditel muutus religioon jälle üsna teisejärguliseks. Üksikisik läks kiriku võimu, traditsioonide ja diktaadi all peaaegu kaduma. uus vaimne oht tekkis siis, kui loodi terve „pühakute“ plejaad, kellel arvati olevat jumalikes kohtutes eriline mõjuvõim ja keda tuli hoolega paluda, et nad Jumalate ees inimese eest kostaksid.

³ Ent ristiusk oli juba piisavalt ühiskonnastatud ja paganatele kohandatud, võimetuna saabuvald pimedaid ajajärke ära hoidma, oli see siiski seda enam valmis sel moraalse pimeduse ja vaimse seisaku perioodil püsima jääma. Ja see pidaski vastu lääne tsivilisatsiooni pika öö ja avaldas maailmas moraalselt mõju veel ka renessansi koidikul. Ristiusu ennistamine pärast pimeduseaegade lõppu tõi kaasa arvukate kristlike sektide tekkimise; sektide, mille uskumused sobisid erineva intellektuaalsuse, emotsionaalsuse ja vaimsusega

inimisiksustele. Ja paljud neist erinevaist ristiusurühmadest ehk usuperedest on olemas veel ka käesoleva teksti koostamise ajal.

⁴ ¶ Ristiusk on tekkinud Jeesuse religiooni tahtmatust muutmisest religiooniks Jeesuse kohta. See on üle elanud helleniseerumise, paganatele kohandamise, ilmalikustamise, ametlikuks muutmise, intellektuaalse mandumise, vaimse allakäigu, moraalse talveune, väljasuremisohu, hilisema noorenemise, fragmenteerumise ja uuemal ajal suhtelise ennistamise. Niisugune arengulugu näitab loomupärast vitaalsust ja tohutut taaskosumisvõimet. Ning seesama ristiusk on praegu olemas ka õhtumaa rahvaste tsiviliseeritud maailmas ja seisab silmitsi veelgi kurjakuulutavama olelusvõitlusega kui kõik muud sündmusrikkad kriisid, mis on varem seda võitlust ülevõimu pärast iseloomustanud.

⁵ ¶ Nüüd on religioon vastamisi teadusliku mõttemaailma ja materialistlike suundumustega uue ajastu väljakutsega. Selles hiiglaslikus võitluses ilmaliku ja vaimse vahel saavutab lõppkokkuvõttes võidu Jeesuse religioon.

5. TÄNAPÄEVA PROBLEEM

¹ Kahekümnes sajand on toonud ristiusule ja ka kõigile teistele religioonidele lahendamiseks uusi probleeme. Mida kõrgemale tsivilisatsioon jõuab, seda vajalikumaks saab kohustus „otsida esmalt taevarealsusi“ kõiges, mida inimene teeb, et stabiliseerida ühiskonda ja hõlbustada selle aineliste probleemide lahendamist.

² Kui tõde liigendada, osadeks lahutada, eraldada ja liiga palju analüüsida, muutub see sageli segadusttekitavaks ja isegi eksitavaks. Elav tõde õpetab tõetsijat õigesti vaid siis, kui seda võetakse tervikuna ja elava vaimse reaalsusena, mitte ainelise teaduse tõsiasi-ana või nende vahele jääva kunsti inspireerijana.

³ Religioon ilmutab inimesele tema jumalikkude ja igavest lõppsihti. Religioon on puhtisiklik ja vaimne kogemus ning see tuleb igaveseks eristada inimese teistest kõrgematest mõttevormidest, näiteks:

⁴ 1. inimese loogilisest suhtumisest ainelisse reaalsusse;

⁵ 2. ilu esteetilisest hindamisest inimese poolt vastupidiselt inetusele;

⁶ 3. ühiskondlike ja poliitiliste kohustuste eetilise tunnistamisest inimese poolt;

⁷ 4. isegi inimese inimlik moraaltunnetus ei ole iseeneses ja iseenesest religioosne.

⁸ ¶ Religioon peab leidma universumis neid väärtusi, mis kutsuvad esile usu, usalduse ja kindlustunde; religioon kulmineerub palveldamises. Religioon avastab hinge jaoks need ülimald väärtused, mis on vastupidised meele avastatud suhtelistele väärtustele. Niisugust üleüldlikku taipamisvõimet võib omandada ainult ehtsa usukogemuse kaudu.

⁹ Vastupidav ühiskonnakord ilma vaimsetel reaalsustel rajaneva moraalita on sama võimatu kui päikesüsteemi püsimine ilma gravitatsioonita.

¹⁰ Ärge püüdke rahuldada oma uudishimu ega kogu hinges pulbitsevat seiklushimu ühe lühikese lihliku elu ajal. Olge kannatlikud! Ärge laske end ahvatleda ohjeldamatust sukeldumisest labastesse ja räpastesse seiklustesse. Ohjeldage oma energiat ja valjastage kirgi; olge rahulikud, kuni ootate, mil teie ees avaneb majesteetlikult lõputu elutee, mis viib teid üha kaugematele põnevatele avastusretkedele.

¹¹ ¶ Imestades, kust on inimene pärit, ärge kaotage silmist tema igavest lõppsihti. Ärge unustage, et Jeesus armastas isegi väikesi lapsi ja tegi igaveseks selgeks inimisiksuse suure väärtuse.

¹² ¶ Kui te maailma vaatate, pidage meeles, et kurja mustad laigud on näha lõpuks võidutseva headuse valgel taustal. Te ei näe väheseid valgeid headuselake kurja mustal taustal.

¹³ Kui on olemas nii palju head tõde, mida avaldada ja kuulutada, miks peaksid siis inimesed nii palju tegelema maailmas esineva kurjaga ainuüksi sellepärast, et see näib olevat fakt? Vaimsete tõeväärtuste ilu on meeldivam ja ülendavam kui kurja fenomen.

¹⁴ ¶ Jeesus kaitses ja järgis religioonis kogemusemetodit, nii nagu nüüdisteadus järgib katsemetodit. Me leiame Jumala tänu vaimsele taipamisele, aga lähene sellele iluarmastuse, tõepüüdluste, kohusetunde ja jumaliku headuse austamise kaudu. Kuid kõigist neist väärtustest juhib ikkagi armastus tõelisele taipamisele.

6. MATERIALISM

¹ Teadlased on inimkonna paisanud ettekavatsematult materialistlikku paanikasse. Nad on käivitanud mõtlematu võidujooksu ajastute moraalipangale, ent sellel inimkogemuste pangal on tohutud vaimsed ressursid; see suudab talle esitada nõuded rahuldada. Ainult mõtlematud inimesed satuvad inimkonna vaimsete varade pärast paanikasse. Kui see materialistlik-ilmalik paanika möödub, ei kuulutata Jeesuse religioonile pankrotti. Taevariigi vaimne pank maksab usu, lootuse ja moraalse turvalisuse välja kõigile, kes seda „Tema nimel” välja soovivad võtta.

² Missugune ka ei tunduks olevat materialismi ja Jeesuse õpetuste vaheline vastuolu, võite olla kindlad, et eelseisvatel ajastutel saavutavad Meistri õpetused täieliku võidu. Tegelikult ei saa tõeline religioon teadusega vaidluse astuda, see ei saa mitte kuidagi aineliisi asju puudutada. Religioon on teaduse suhtes lihtsalt ükskõikne, kuid heasoovlik, olles samas ülimalt huvitatud teadlasest.

³ Ainult teadmiste taotlemine, ilma et sellega kaasnaks tark tõlgendamine ja usukogemuse vaimne mõistmine, viib lõpuks pessimismini ja inimliku meeleteni. Vähene teadmine viib tõeliselt segadusse.

⁴ Käesoleva kirjatöö koostamise ajaks on materialistliku ajastu halvim osa möödas; parema arusaamise päev hakkab juba koitma. Teadusmaailma paremad pead ei ole oma filosoofias enam läbinisti materialistlikud, kuid lihtrahvas kaldub varasemate õpetuste mõjul ikka veel sellesse suunda. Ent see füüsilise realismi ajastu on inimese maises elus vaid mööduv episood. Nüüdisaegne teadus on jätnud tõelise religiooni — Jeesuse õpetused, teisendatuna temasse uskujate eludes — puutumata. Teadus on hävitanud ainult elu väärtõlgenduste lapsikud illusioonid.

⁵ Teadus on kvantitatiivne kogemus, religioon kvalitatiivne kogemus, kui jutt käib inimese maise elust. Teadus tegeleb nähtustega, religioon päritolude, väärtuste ja eesmärkidega. Füüsiliste nähtuste seletamine nende *põhjustega* tähendab tunnistada nende lõpliku olemuse mitteteadmist ja see viib teadlase lõppkokkuvõttes vaid otse tagasi esimese algpõhjuse — Kõikse Paradiisi-Isa juurde.

⁶ Hoogne üleminek imede ajastult masinaajastule on osutunud inimesele liiga vapustavaks. Mehhanismi esindavate väärfilosoofiate arukuse ja osavuse tõttu on nende väga mehhanistlikud väited iseendaga vastuolus. Materialisti mõistuse fatalistlik väledus tunnistab igavesti vääraks tema enda väited, nagu oleks universum pime ja eesmärgitu energianähtus.

⁷ Mõnede pealtnäha haritud inimeste mehhanistlik naturalism ja tavalise inimese mõtlematu ilmalikkus on seotud ainult *asjadega*; neil puuduvad igasugused vaimse olemusega reaalsed väärtused, kinnitused ja rahuloluallikad ning nad on usuta, lootuseta ja igaveste tagatisteta. Üks nüüdisaegse elu suuri hädasid seisneb selles, et inimesel on enda arvates vaimseks mõtisklemiseks ja religioosseks pühendumiseks liiga vähe aega.

⁸ Materialism taandab inimese hingetuks automaadiks ja üksnes aritmeetiliseks sümboliks, mis leiab endale abitu koha ebaromantilise ja mehhanistliku universumi matemaatilises valemis. Kust aga tuleb kogu see tohutu matemaatiline universum ilma Peamateematikuta? Teadus võib küll pikalt-laialt rääkida aine jäävusest, kuid religioon kinnitab inimese hinge jäävust — see puudutab tema kogemusi vaimsete reaalsuste ja igaveste väärtustega.

⁹ Tänapäeva materialistlik sotsioloog korraldab ühiskonnas küsitlusuuringu, teeb selle kohta ettekande ja jätab inimesed nii, nagu ta nad eest leidis. Tuhat üheksasada aastat tagasi nägid õpetamata galilealased, kuidas Jeesus andis oma elu vaimse panusena inimese sisekogemusse, ning läksid ja pöörasid kogu Rooma impeeriumi pea peale.

¹⁰ Usujuhid teevad aga suure vea, kui püüavad kutsuda nüüdisaegset inimest vaimsesse võitluse kesk-aegsete pasunahüüdudegaga. Religioon peab end varus-tama uute ja kaasaegsete juhtlausetega. Vaimse progressi asemele ei astu demokraatia ega mingi muu poliitiline imerohi. Väärusundid võivad reaalsust vältida,

kuid Jeesus juhtis oma evangeeliumiga sureliku inimese vaimset edasiliikumist tähistava igavese reaalsuse tõelise sissepääsu juurde.

¹¹ Ütlus, et meel on „tekkinud” aimest, ei seleta midagi. Kui universum oleks lihtsalt mehhanism ja meel ei oleks aimest lahus, ei saaks ühtki täheldatud nähtust kunagi eri viisidel tõlgendada. Füüsikas ja keemias puuduvad arusaamad tõest, ilust ja headusest. Masin ei saa *tunda*, ammugi siis tunda tõde, januneda õigluse järele ja pidada kalliks headust.

¹² Teadus võib olla füüsiline, ent tõde mõistva teadlase meel on aineülene. Aine ei tea tõde, see ei saa olla halastav ega tunda rõõmu vaimsetest reaalsustest. Vaimsel valgustatusel põhinevad ja inimkogemustes juurdunud moraalsed veendumused on täpselt niisama reaalsed ja kindlad kui füüsilistel vaatlustel põhinevad matemaatilised tuletised, ent teisel, kõrgemal tasemel.

¹³ Kui inimesed oleksid ainult masinad, reageeriksid nad ainelisele universumile enam-vähem ühtemoodi. Ei oleks individuaalsust, ammugi isiksust.

¹⁴ ♣ Fakt, et universumite universumi keskmes, Teise Allika ja Keskme tingimatu tahte mõjusfääris asub Paradiisi absoluutne mehhanism, teeb igaveseks selgeks, et determinism ei ole ainus kosmoseseadus. Materialism on olemas, kuid mitte ainuomane; mehhanism on olemas, kuid mitte määratlematu; determinism on olemas, kuid mitte üksi.

¹⁵ Lõplik aineeline universum muutuks lõppkokkuvõttes ühtlaseks ja deterministlikuks, kui poleks meelega ja vaimu kombineerunud kohalolekut. Kosmilise meelega mõju süstib pidevalt spontaansust isegi ainelistesse maailmadesse.

¹⁶ Vabadus või algatusvõime on igas eksisteerivas maailmas otseses sõltuvuses vaimse mõju ja kosmilise meelega juhtimise määrast; see tähendab, et inimkogemuses sõltub see sellest, mil määral tegelikult täidetakse „Isa tahet”. Ja järelikult, kui te kord olete alustanud Jumala otsimist, siis on see kindel tõend, et Jumal on teid juba leidnud.

¹⁷ Siiras headuse, ilu ja tõe otsimine viib Jumala juurde. Ja iga teaduslik avastus näitab nii vabaduse olemasolu universumis kui ka universumi ühetaolisust. Avastaja oli vaba avastust tegema. Avastatud asi on tõeline ja pealtnäha ühetaoline, muidu ei oleks seda saanud *asjaks* nimetada.

7. MATERIALISMI HAAVATAVUS

¹ Kui rumal on materialistlikult meelestatud inimesest lubada end nii kergesti jätta ilma tõelisest religioonist saadavate isiklike kogemuste tohututest vaimsetest ressurssidest niisuguste haavatavate teooriate tõttu, nagu on mehhanistliku universumi õpetused. Faktid ei ole kunagi vastuolus tõelise vaimse usuga, teooriad võivad aga olla. Oleks parem, kui teadus pühen-

duks ebausust hävitamisele ega püüaks kukutada religioosset usku — inimese usku vaimsetesse reaalsustesse ja jumalikesse väärtustesse.

² Teadus peaks tegema inimese heaks aineliselt seda, mida religioon teeb tema heaks vaimsetelt: avardama elu silmapiiri ja tema isiksust. Tõelisel teadusel ei saa olla tõelise religiooniga kehtvat tüli. „Teaduslik meetod” on vaid intellektuaalne mõõdupuu, millega mõõta ainelisi avastusretki ja füüsilisi saavutusi. Ent olles aineeline ja läbinisti intellektuaalne, on see vaimsete reaalsuste ja usukogemuste hindamiseks täiesti kasutu.

³ Nüüdisaegne mehhanist on ebajärjekindel, sest kui universum oleks vaid aineeline ja inimene üksnes masin, oleks niisugune inimene täiesti võimetu end selliseks masinaks tunnistama ning see masin-inimene ei oleks ka niisuguse ainelise universumi olemasolust sugugi teadlik. Mehhanistlik teadus ei ole suutnud oma materialistliku nõrdimuse ja meelegaitega ära tunda fakti, et sellesama teadlase meelega sisimas — kui too oma väga aineülese taipamisvõimega sõnastab need ekslikud ja iseenesega vastuolus olevad *arusaamad* materialistlikust universumist — elab vaim.

⁴ Igaviku ja lõpmatuse, tõe, ilu ja headuse Paradiisiväärtused on varjul aja ja ruumi universumite nähtuste tõsiasiades. Ent nende vaimsete väärtuste avastamiseks ja eristamiseks on vaja vaimust sündinud sureliku ussilma.

⁵ Vaimse progressi reaalsused ja väärtused ei ole „psühholoogiline projektsioon” — pelgalt ainelise meelega kirgastav unistus. Need on sisimas elava Kohandaja, inimmees elava Jumala vaimu vaimsed ennustused. Ja ärge teie pealiskaudsed kokkupuuted ähmaselt vilksatanud avastustega „relatiivsusest” häirigu teie kontseptsioone Jumala igavikulisusest ja lõpmatusest. Ning ärge tehke *eneseväljenduse* vajalikkust tungivalt rõhutades seda viga, et jätate hoolitsemata *Kohandaja*, oma tõelise ja parema mina *väljendumise* eest.

⁶ Kui universum oleks ainult aineeline, ei saaks aineeline inimene kuidagi jõuda arusaamisele, et see üksnes aineeline eksistents on iseloomult mehhanistlik. See väga *mehhanistlik arusaam* universumist on iseenesest mitteainelise meelega nähtus ja kogu meel on mitteainelist päritolu, ükskõik kui põhjalikult see näib olevat aineliselt tingitud ja mehhanistlikult juhitud.

⁷ Sureliku inimese osaliselt arenenud mõistuse mehhanismile ei ole järjekindlust ja tarkust just ülearu antud. Inimese upsakus jookseb sageli tema mõistusest ette ja hiilib loogikast kõrvale.

⁸ Kõige pessimistlikuma materialisti pessimism on iseenesest piisav tõend selle kohta, et pessimisti universum ei ole täiesti aineeline. Optimism ja pessimism on reageeringud arusaamadele meeles, mis on teadlik nii *faktidest* kui ka *väärtustest*. Kui universum oleks tõesti selline, nagu materialist arvab, siis ei suudaks inimene kui inimmasin seda *fakti* mitte kuidagi teadlikult ära tunda. Kui vaimust sündinud meeles ei oleks

teadlikku arusaamist väärtustest, ei tunneks inime-
ne universumi materialistlikkuse fakti ega universumi
toimimise mehhanistlikke nähtusi. Masin ei saa olla
teadlik teise masina olemusest ega väärtusest.

⁹ Mehhanistlik filosoofia elust ja universumist ei saa
olla teaduslik, sest teadus tunneb ära vaid materjalid
ja faktid ning tegeleb nendega. Filosoofia on parata-
matult teaduseülene. Inimene on looduse aine-
line fakt, ent tema *elu* on nähtus, mis ületab looduse ainelised ta-
sandid, sest talle on omased meelega liituv enesekont-
roll ja vaimu loovad omadused.

¹⁰ Inimese siiras jõupingutus mehhanistikks saada
näitab tema traagilist ja asjatut katset sooritada intel-
lektuaalset ja moraalset enesetappu. Ent tal ei õnnestu
seda teostada.

¹¹ Kui universum oleks ainult aine-
line ja inimene pelgalt masin, ei saaks teadus anda teadlasele julgust
seda universumi mehhaniseerumise postulaati esita-
da. Masinad ei saa iseennast mõõta, liigitada ega hin-
nata. Seda teaduslikku tööd võiks teha ainult mõni ma-
sinast kõrgem olemusvorm.

¹² Kui kõikne reaalsus oleks ainult üks hiiglaslik ma-
sin, siis peaks inimene olema selle *fakti* äratundmiseks
universumist väljaspool ja *taipama* selles *arusaamas*
sisalduvat *hinnangut*.

¹³ ¶ Kui inimene oleks ainult masin, siis kuidas saaks
ta *uskuda* või väita end *teadvat*, et ta on ainult masin?
Oma mina eneseteadlik hindamine ei saa pelgalt masi-
nale kunagi iseloomulik olla. Parim vastus mehhanis-
mille ongi eneseteadlik ja tunnustatud mehhanist. Kui
materialism oleks fakt, ei saaks enesest teadlikku meh-
hanisti olemas olla. Samuti on tõsi, et moraalityte tegu-
de sooritamiseks peab inimene olema kõigepealt mo-
raalne isik.

¹⁴ ¶ Materialismi tees ise eeldab meele aineülest
teadvust, mis võtab enda peale nende dogmade esita-
mise. Mehhanism võib manduda, kuid ei saa kunagi
edasi areneda. Masinad ei mõtle, ei loo, ei unista, ei
püüdle, ei idealiseeri, ei janune tõe ega õigluse järe-
le. Nad ei motiveeri oma elu teiste masinate kirgliku
teenimisega ega vali igavese edasiliikumise sihiks üle-
vat ülesannet leida Jumal ja püüda olla tema sarnane.
Masinad ei ole kunagi intellektuaalsed, emotsionaalsed,
esteetilised, eetilised, moraalsed ega vaimsed.

¹⁵ Kunst tõestab, et inimene ei ole mehhanistlik, kuid
see ei tõesta, et ta oleks vaimselt surematu. Kunst on
surelik morontia, ainelise ja vaimse inimese vaheli-
ne ala. Luule on püüd pääseda ainelistest reaalsustest
vaimsete väärtuste juurde.

¹⁶ Kõrgtsivilisatsioonis inimlikustab kunst teaduse,
mida omakorda vaimsustab tõeline religioon — vaim-
sete ja igaveste väärtuste taipamine. Kunst on reaalsuse
inimlik, aja ja ruumi tasandil hindamine. Reli-
gioon *on* kosmiliste väärtuste jumalik embus ja tähendab
igavest edasiliikumist vaimsel tõusu- ja avardu-
misteel. Ajalik kunst on ohtlik vaid siis, kui see muutub

pimedaks jumalike algkujude vaimsete normide suh-
tes, mida igavik peegeldab reaalsuse ajalike varjudena.
Tõeline kunst on elu aineliste asjade tõhus manipulee-
rimine, religioon muudab elu ainelised tõsiasjad üle-
vamaks ja hindab kunsti alati vaimsest vaatepunktist.

¹⁷ ¶ Kui rumal on arvata, et automaat võiks arenda-
da välja automatismi filosoofia, ja kui naeruväärne on
mõte, et ta sõandaks luua teistest kaasautomaatidest
niisuguse kontseptsiooni!

¹⁸ ¶ Ainelise universumi iga teaduslik tõlgendus on
väärtusetu, kui selles ei tunnustata vääriliselt *teadlast*.
Kunstiarmastus pole siiras, kui sellega ei tunnusta-
ta *kunstnikku*. Moraali hindamine pole midagi väärt,
kui ei hinnata *moralisti*. Ühegi filosoofia tunnustami-
ne pole edasiviiv, kui eiratakse *filosoofi*, religioon ei saa
eksisteerida ilma tõelise kogemusega, mille kaudu usk-
lik püüab Jumalat leida ja tundma õppida. Ja univer-
sumite universumil puudub tähendus, kui see hoitakse
lahus lõpmatust Jumalast MINA OLEN, kes on selle
loonud ja seda lakkamatult haldab.

¹⁹ ¶ Mehhanistid — humanistid — kalduvad aine-
liste vooludega kaasa minema. Idealistid ja spiritualis-
tid *julgevad* oma jõu ja nõuga energiavoolude näiliselt
puhtainelisi suundasid muuta.

²⁰ ¶ Teadus elab mõistuse loodud matemaatika tol-
el, muusika väljendab emotsioonide tempot. Religioon
on hinge vaimne rütm aegruumi harmoonias Lõpma-
tuse kõrgemate ja igaveste meloodiamõõtudega. usu-
kogemus on inimese elus midagi tõeliselt matemaati-
kaülest.

²¹ Keeles esitab tähestik materialismi mehhanismi,
sõnad aga väljendavad tuhandete mõtete, suurte idee-
de ja üllaste ideaalide — armastuse ja vihkamise, argu-
se ja julguse — tähendust: nad esindavad kõike seda,
mida meel toob esile nii aineliste kui ka vaimsete sea-
dustega määratletud piires, suunatuna isiksuse avaldu-
nud tahtest ja piiratuna konkreetsest olukorrast.

²² Universum ei ole nende teadlase avastatud seadus-
te, mehhanismide ja kokkulangevuste moodi, mida ta
hakkab teaduseks pidama, vaid pigem nagu teadmis-
himuline, mõtleb, valiv, loov, kombineeriv ja eristav
teadlane, kes jälgib universuminähtusi ja liigitab loodu
aineliste aspektide mehhanistlikele faasidele omaseid
matemaatilisi fakte. universum pole ka nagu kunstni-
ku kunst, vaid pigem nagu püüdleb, unistav, ihaldav ja
edasiliikuv *kunstnik*, kes soovib vaimse sihi saavutamiseks
aineliste asjade maailma ületada.

²³ Energia ja aine arengulise ja edeneva universumi
reaalsust tajub teadlane, mitte teadus. Ainelise eksis-
tentsi ja vaimse vabaduse vahelise põgusa morontia-
maailma olemasolu näitab kunstnik, mitte kunst. Iga-
veses progressis kohatavate vaimureaalsuste ja jumali-
ke väärtuste olemasolus veendub usklik, mitte usk.

8. ILMALIK TOTALITARISM

¹ Ent pärast seda, kui materialism ja mehhanism on enam-vähem võidetud, pärsib kahekümnenda sajandi ilmalikkuse laastav mõju ikka veel miljonite pahaaimamatute hingede vaimset kogemust.

² Nüüdisaegset ilmalikkust on edendanud kaks ülemaailmset mõju. Ilmalikkuse isa oli üheksateistkümnenda ja kahekümnenda sajandi niinimetatud teaduse — ateistliku teaduse — kitsarinnaline ja Jumalata hoiak. Nüüdisaegse ilmalikkuse ema oli totalitaristlik keskaegne ristiusukirik. Ilmalikkus sai alguse tõusva protestina lääne ühiskonnas institutsiooniks muudetud ristiusukiriku peaaegu täieliku ülevõimu vastu.

³ Praeguse ilmutuse ajal on nii Euroopa kui ka Ameerika elus valdav intellektuaalne ja filosoofiline kliima selgelt ilmalik — humanistlik. Kolmesaja aasta jooksul on lääne mõtlemist üha enam ilmalikustatud. Religioon omab üha enam ja enam üksnes näilist mõjujõudu, suures osas on tegu vaid rituaalsete toimingutega. Enamik lääne tsivilisatsioonis end kristlasteks tunnustavatest isikutest on enda teadmata tegelikult ilmikud.

⁴ Lääne rahvaste mõtlemise ja elu vabastamiseks totalitaristliku vaimuliku ülevõimu närtsitavast haardest oli vaja suurt jõudu, võimast mõjuvõimu. Ilmalikkus murdiski kirikliku järelevalve ahelad ja ähvardab nüüd omakorda kehtestada nüüdisaegse inimese südame ja meele üle uue, Jumalata võimu. Türanlik ja diktaatorlik poliitiline riik tuleneb otseselt teaduslikust materialismist ja ilmalikust filosoofiast. Niipea kui ilmalikkus vabastab inimese institutsiooniks muudetud kiriku ülevõimu alt, müüb ta tema totalitaristliku riigi orjakütkeisse. Ilmalikkus vabastab inimese vaimulikust orjusest vaid selleks, et reeta ta poliitilise ja majandusliku orjuse türanniale.

⁵ ☩ Materialism salgab Jumalat, ilmalikkus lihtsalt eirab teda; vähemalt varem oli suhtumine niisugune. Viimasel ajal on ilmalikkus võtnud sõjakama hoiaku, soovides astuda selle religiooni asemele, mille totalitaarsetele kütkele ta kunagi vastupanu osutas. Kahekümnenda sajandi ilmalikkus kaldub kinnitama, et inimene ei vaja Jumalat. Ent ettevaatust! See inimühiskonna Jumalata filosoofia viib ainult rahutustele, vaenule, õnnetustele, sõdadele ja ülemaailmsetele hädadele.

⁶ ☩ Ilmalikkus ei saa kunagi inimkonnale rahu tuua. Mitte miski ei saa inimühiskonnas asuda Jumala kohale. Ent pange hästi tähele! Ärge kiirustage loovutama vaimuliku totalitarismi vastu toimunud ilmaliku mässu kasulikke tulemusi. Tänapäeva lääne tsivilisatsioon on ilmaliku mässu tulemusena endale palju vabadusi ja hüvesid võitnud. Ilmalikkuse suur viga oli see, et mässates usuvõimude peaaegu totaalse järelevalve vastu ja saavutades selle vaimuliku türannia alt vabanemise, tõstsid ilmalikkuse pooldajad seejärel mässu ka Jumala enda vastu — vahel varjatult, vahel avalikult.

⁷ Te võlgnete ilmalikule mässule Ameerika industrialismi hämmastava loovuse ja lääne tsivilisatsiooni enneolematu ainelise progressi. Et aga ilmalik mäss läks liiga kaugele ja kaotas silmist Jumala ning *tõelise* religiooni, järgnes sellele ka kavatsematu saak maailmasõdade ja rahvusvahelise olukorra ebastabiilsuse näol.

⁸ Et rõõmu tunda tänapäeva ilmaliku mässu õnnistustest — sallivusest, sotsiaalkindlustusest, demokraatlikust valitsemiskorrast ja kodanikuvabadustest —, pole vaja ohverdada usku Jumalasse. Teaduse edendamiseks ja hariduse edasiviimiseks pole ilmalikkuse pooldajatel vaja osutada vastupanu tõelisele religioonile.

⁹ Ent ilmalikkus pole kõigi nende elu avarumise hiljutiste edusammude ainus lapsevanem. Kahekümnenda sajandi saavutuste taga pole mitte ainult teadus ja ilmalikkus, vaid ka Jeesus Naatsaretlase elu ja õpetuse äratundmata ja tunnustamata vaimne mõju.

¹⁰ Ilma Jumalata, ilma religioonita ei saa teaduslik ilmalikkus kunagi oma jõude koordineerida, oma lahknevaid ja omavahel konkureerivaid huve, rasse ja rahvaid harmoneerida. See ilmalik inimühiskond on hoolimata oma enneolematutest ainelistest saavutustest aegamööda lagunemas. Lagunemisvastane põhiline kooshoidev jõud on rahvuslus. Ja rahvuslus on peamine takistus maailma rahule.

¹¹ Ilmalikkusele sisemiselt omane nõrkus on see, et poliitika ja võimu huvides heidetakse kõrvale eetika ja religioon. Jumala isadust eirates või eitades ei saa lihtsalt inimestevahelist vendlust sisse seada.

¹² Ilmalik sotsiaalne ja poliitiline optimism on illusioon. Ilma Jumalata ei vii rahule ei vabadus, omand ega rikkus.

¹³ Teaduse, hariduse, majanduse ja ühiskonna täielik ilmalikustamine võib lõppeda ainult katastroofiga. Kahekümnenda sajandi esimese kolmandiku jooksul tapsid urantialased rohkem inimolendeid, kui seni oli tapetud kogu kristliku usulis-elukorraldusliku ajaloo vältel. Ning sellega materialismi ja ilmalikkuse kohutav lõikus alles algas, sest veelgi õudsem häving ootab ees.

9. RISTIUSU PROBLEEM

¹ Ärge jätke arvestamata oma vaimse pärandi, läbi sajandite kuni materialistliku ja ilmaliku ajastu viljatute aegade niivõolava tõejõe väärtust. Kõigis oma väärt jõupingutustes möödunud ajastute ebausklikest usutunnistustest vabanemiseks veenduge, et püsitate kindlalt igavese tõe juures. Ent olge kannatlikud! Kui praegune ebausklik mäss läbi saab, jäävad Jeesuse evangeeliumi tõed auhiilguses püsima ja uut, paremat teed valgustama.

² Paganatele kohandatud ja ühiskonnastatud ristiusul on aga vaja uut kokkupuudet Jeesuse kompromissitute õpetustega, see januneb uue nägemuse järele

Meistri maapealsest elust. uus ja täielikum ilmutus Jeesuse religioonist peab vallutama materialistliku ilmalikkuse impeeriumi ja kukutama mehhanistliku naturalismi ülevõimu maa peal. urantia võbeleb praegu ühe oma hämmastavaima ja paeluvaima sotsiaalsete ümberkujunduste, moraalse elavnemise ja vaimse valgustatuse epohhi lävel.

³ Jeesuse õpetused, ehkki suuresti muudetud kujul, mis on üle elanud oma sünniaja müsteeriumikultused ning pimeduseaegade harimatuse ja ebaususe, on nüüdki saamas aegamööda võitu kahekümnenda sajandi materialismi, mehhanismi ja ilmalikkuse üle. Ning niisugune suurte katsumuste ja lüüasaamisohu aeg on alati suure ilmutuse aeg.

⁴ ¶ Religioon vajab uusi juhte, vaimseid mehi ja naisi, kes julgevad tugineda ainult Jeesusele ja tema võrratutele õpetustele. Kui ristiusk kavatseb ka edaspidi oma vaimse missiooni hooletusse jätta ja tegelda vaid sotsiaalsete ja aineliste probleemidega, peab vaimne taassünd ootama nende Jeesuse religiooni uute õpetajate tulekut, kes on pühendunud ainult inimeste vaimsele uuestisünnile. Ning neist vaimust sündinud hingetest saavad siis peagi maailma sotsiaalseks, moraalseks, majanduslikuks ja poliitiliseks ümberkujundamiseks vajalikud juhid ja innustajad.

⁵ Nüüdisaeg keeldub tunnustamast religiooni, mis ei ole kooskõlas faktidega ega selle kõrgeimate tõe, ilu ja headuse kontseptsioonidega. On tulemas praeguse aja moonutatud ja kompromiteeritud ristiusu tõeliste algsete aluste — Jeesuse reaalse elu ja õpetuste — taastavastamise tund.

⁶ ¶ Ürgnimene elas religioosse hirmu ja ebaususe orjuses. Tänapäeva tsiviliseeritud inimesed kardavad langeda tugevate usuveendumuste mõjuvõimu alla. Mõtlev inimene on alati kartnud sattuda religiooni *võimusesse*. Kui tugev ja liigutav usk ähvardab teda endale allutada, püüab ta alati seda mõistuspärastada, traditsionaliseerida ja ametlikuks muuta, lootes nii selle üle kontrolli saavutada. Nii saab isegi ilmutatud religioon inimese loodud ja inimesele alluvaks religiooniks. Nüüdisaja arukad mehed ja naised väldivad Jeesuse religiooni, kartes, mida see võib *neile* — ja *nendega* — teha. Ning kõik need hirmud on täiesti põhjendatud. Jeesuse religioon haarab endasse uskujad tõepoolest oma võimusesse ja muudab neid, nõudes, et inimesed pühendaksid oma elu taevase Isa tahte tundmaõppimisele ning oma eluenergia inimestevahelise vendluse isetule teenimisele.

⁷ Isekad mehed ja naised lihtsalt ei maksa seda hinda ka suurima vaimse vara eest, mis surelikule inimesele kunagi on pakutud. Alles siis, kui inimene on rumalate ja petlike isekate püüdlustega kaasnevate kurjade pettumuste tõttu oma illusioonidest piisavalt vabanenud ja avastanud formaalse religiooni viljatuse, kaldub ta pöörduma kogu südamest taevariigi evangeliumi, Jeesus Naatsaretlase religiooni poole.

⁸ Maailm vajab rohkem esmaallikast pärit religiooni. Isegi ristiusk — parim kahekümnenda sajandi religioonidest — ei ole ainult religioon *Jeesusest*, kuid inimesed kogevad seda siiski suures osas teiste kaudu. Nad võtavad religiooni tervikuna vastu oma tunnustatud usuõpetajate käest. Missuguse ärkamise teeks maailm läbi, kui ta vaid näeks Jeesust sellena, kellena ta tegelikult maa peal elas, ja õpiks tundma esmaallikast tema eluandvaid õpetusi! Kaunite asjade kirjeldused ei suuda tekitada samasugust tundevarinat kui nende nägemine ning usutunnistuste sõnad ei suuda innustada inimesi samamoodi kui Jumala kohaloleku tundmise kogemus. Ent ootusrikas usk hoiab inimesi lootuseukse teispoolsete maailmade jumalike väärtuste igaveste vaimsete reaalsuste ees alati avalil.

⁹ ¶ Ristiusk on julgenud oma ideaale inimliku ahnuse, sõjahulluse ja võimuiha mõjul madaldada, ent Jeesuse religioon on kui rikkumata ja transtsendentne vaimne kutse parimale, mis inimeses on: tõusta kogu loomse arengu pärandist kõrgemale ja jõuda armu kaudu inimese tõelise saatuse moraalsesse kõrgustesse.

¹⁰ Ristiusku ohustab aeglane surm formalismi, ülemäärase organiseerituse, intellektualismi ja muude mittevaimsete suundumuste tõttu. Nüüdisaegne ristiusukirik ei ole niisuguste innukate uskujate vennaskond, kellele Jeesus tegi ülesandeks tegelda pidevalt inimkonna järjestikuste põlvkondade vaimse muutmise.

¹¹ Niinimetatud ristiusust on saanud peale religioosse usudogma ja traditsiooni ka sotsiaalne ja kultuuriline liikumine. Nüüdisaegse ristiusu vool on haaranud kaasa vett paljudest iidsetest paganlikest soodest ja barbarite rabadest, selle ainuallikaks peetavate Galilea kiltmaade kõrval on praeguse aja kultuurivoolu nõrgunud voolusid paljudest vanaaja kultuurilistest veelahketest.

10. TULEVIK

¹ Ristiusk on tõepoolest osutanud sellele maailmale suure teene, kuid kõige enam vajatakse praegu Jeesust. Maailmal on vaja näha Jeesust taas elavana maa peal nende vaimust sündinud surelike kogemuse kaudu, kes Meistrit tegusalt kõigile inimestele ilmutavad. Pole mõtet rääkida algelise ristiusu taaselusamisest, te peate minema edasi sealt, kust end praegu leiate. Nüüdisaegset kultuuri tuleb vaimselt ristida uue ilmutusega Jeesuse elust ja valgustada uue arusaamisega tema igavese pääsemise evangeliumist. Ja kui Jeesust selliselt ülendatakse, tõmbab ta enda juurde kõik inimesed. Jeesuse jüngrid peaksid olema enam kui vallutajad, neist peaks saama kõigile inimestele ülevoolav inspiratsiooni ja täiustatud elu allikas. Religioon jääb üksnes ülendatud humanismiks, kui Jumala reaalne avastamine isikliku kogemuse kaudu pole seda jumalikuks muutnud.

² Jeesuse maise elu ilu ja ülevus, inimlikkus ja jumalikkus, lihtsus ja ainulaadsus loovad inimese päästmisest ja Jumala ilmutamisest nii muljetavaldava ja mõjuva pildi, et kõigi aegade teoloogide ja filosoofide tuleks jõuliselt tagasi hoida, et nad ei hakkaks Jumala transtendentsest annetumisest inimese kujul usutunnistusi ega vaimselt orjastavaid teoloogilisi süsteeme looma. Jeesuse näol andis universum sureliku inimese, kelles armastusevaim võidutses ajalike aineliste puuduste üle ja sai jagu füüsilise päritolu faktist.

³ ¶ Pidage alati meeles, et Jumal ja inimesed vajavad üksteist. Nad on üksteisele vajalikud, et saavutada täielikult ja lõplikult isiklik igavikukogemus lõpliku universumi jumalikus saatuses.

⁴ „Jumalariik on teie sees” oli ilmselt Jeesuse tähtsaim ütlus pärast oma Isa nimetamist elavaks ja armastavaks vaimuks.

⁵ ¶ Hingede võitmisel Meistri poole ei muuda inimest ja tema maailma mitte esimene sunni, kohustuse või koosolemise kilomeeter, vaid pigem *teine*, vaba teenimise ja vabadustarmastava pühendumise kilomeeter, mis näitab, et Jeesuse pooldaja sirutub armastusega oma venna järele ja tõmbab ta vaimse juhtimise all kaasa sureliku eksistentsi kõrgema jumaliku sihi poole. Ristiusk kõnnib praegugi meelsasti selle *esimese* kilomeetri, kuid inimkond kidub ja komistab moraalses pimeduses liikudes, sest nii vähe on ehtsaid teise kilomeetri kõndijaid — nii vähe end Jeesuse pooldajateks tunnistanud isikuid, kes elavad ja armastavad tõesti nii, nagu Jeesus oma jüngreid elama, armastama ja teenima õpetas.

⁶ Kutse uue ja muudetud inimühiskonna ehitamisele Jeesuse taevariigi vennaskonna vaimse ümbersünni kaudu peaks erutama kõiki temasse uskujaid nii nagu ei kunagi varem pärast seda aega, mil inimesed käisid maa peal ringi tema lihaliike kaaslastena.

⁷ Ükski Jumala reaalsust eitav sotsiaalne ega poliitiline süsteem ei saa anda inimsivilisatsiooni edasiliikumisse konstruktiivset ja kestvat panust. Ent ristiusk, nii nagu see tänapäeval on osadeks jagunenud ja ilmalikustunud, on selle edasisele arengule suurim takistus; eriti käib see idamaade kohta.

⁸ ¶ Kiriklikkus on nüüd ja alati ühitamatu Jeesuse usukaaslaste elava usu, kasvava vaimu ja vahetu kogemusega inimestevahelises vendluses taevariigi vaimses ühenduses. Kiiduväärt soov säilitada varasemate saavutuste traditsioonid viib sageli aegunud palveldamisviiside kaitsmisele. Hea kavatsusega soov edendada iidseid mõtteviise takistab tegelikult uute ja sobivate vahendite ja meetodite toetamist, mis peavad rahuldama nüüdisaegsete inimeste avarduva ja areneva meelega vaimseid igatsusi. Nii on kahekümnenda sajandi ristiuskirikud täiesti alateadlikult suureks takistuseks tõelise evangeeliumi — Jeesus Naatsaretlase õpetuste — kiirele tõusule.

⁹ Paljudele tõsimeelsetele inimestele, kes oleksid meelsasti ustavad evangeeliumi Kristusele, osutub väga raskeks toetada entusiastlikult kirikut, milles on nii vähe näha tema elu ja õpetuste vaimu ning mille kohta on eksitavalt õpetatud, nagu oleks tema selle rajanud. Jeesus ei rajanud niinimetatud ristiuskirikut, kuid ta on igati vastavalt oma olemusele seda *edendanud* kui oma maapealse elutöö parimat olemasolevat väljundit.

¹⁰ Kui ristiuskirik julgeks vaid Meistri kava omaks võtta, kiirustaksid tuhanded pealtnäha ükskõiksed noored selle vaimse ettevõtmisega ühinema ega kõhkleks seda suurt avastusretke lõpuni tegemast.

¹¹ Ristiusk ohustab tõsiselt ühes tema enda loosungis sisalduv hukkamõist: kui pere on omavahelises riisus lõhenenud, ei saa see püsida. Vaevalt alistuks mittekiriklik maailm sektideks jagunenud kristlaskonnale. Elav Jeesus on kristlaskonna võimaliku ühinemise ainus lootus. Tõeline kirik, Jeesuse vennaskond, on nähtamatu ja vaimne ning seda iseloomustab *ühitus*, mitte tingimata *ühetaolisus*. Ühetaolisus on mehhanistliku olemusega füüsilise maailma tunnus. Vaimne ühtsus on elava Jeesusega usuliidu viil. Nähtav kirik peaks keelduma jumalariigi nähtamatu vaimse vennaskonna arengu edasisest takistamisest. Ning see vennaskond peab saama vastupidiselt ametlikuks muudetud sotsiaalsele organisatsioonile *elavaks organismiks*. See võib küll neid sotsiaalseid organisatsioone kasutada, kuid ei tohi lasta neil end kõrvale tõrjuda.

¹² Ent isegi kahekümnenda sajandi ristiusk ei tohiks põlastada. See on paljude ajastute paljude rahvaste Jumalat tundvate inimeste kõlbelse vaimusuuruse tulemus ning tõesti üks suurimaid maapealseid häid jõude, seepärast ei tohiks keegi ristiuskirikusse kergelt suhtuda, vaatamata selle loomumastele ja omandatud puudujääkidele. Ristiusul õnnestub ikka veel liigutada mõtlevate inimeste meelt tugevate moraalsete emotsioonidega.

¹³ Kiriku sekkumisele kaubandusse ja poliitikasse ei ole aga mingit vabandust, niisugused ebapühad liidud on Meistri häbematu reetmine. Ja ehtsad tõearmastajad ei unusta veel niipea, et see võimas ametlikuks muudetud kirik on sageli julgenud lüüa uuesti sündinud usku ja kiusata taga mitteortodoksseis rõivais ilmunud tõekandjaid.

¹⁴ On liigagi tõsi, et niisugune kirik poleks püsima jäänud, kui maailmas ei oleks leidunud inimesi, kes sellist palveldamisviisi eelistavad. Paljud vaimselt loiid hinged ihkavad rituaalide ja pühade traditsioonidega iidset ja autoriteetset religiooni. Vaevalt küll piisab inimarengust ja vaimsest edasiliikumisest, et vabastada kõik inimesed religioosse võimu alt. Ja ka need erinevatest ühiskonnaklassidest ja isesuguse temperamendiga perekonnad võivad kuuluda nähtamatusse taevariigi vennaskonda, kui nad vaid soovivad saada Jumala tõelisteks vaimust juhitud poegadeks. Ent selles Jeesuse vennaskonnas pole kohta rivaalitsevatele sektidele,

rühmadevahelisele vaenule ja väidetele oma moraalse paremuse või vaimse eksimatuse kohta.

¹⁵ Neisse kristlaste erinevatesse rühmitustesse kuuluvad arvukad eri tüüpi usklikud võivad ühendada inimesi lääne tsivilisatsiooni eri rahvaste seast, ent kristlaskonna niisugune jagunemine osutub tõsiseks nõrkuseks siis, kui ta püüab viia Jeesuse evangeeliumi idamaa rahvastele. Need rahvad ei saa veel aru, et *Jeesuse religioon* on eraldi ja mõnevõrra lahus ristiusust, millest on saanud üha enam *religioon Jeesusest*.

¹⁶ Urantia suur lootus peitub Jeesuse uue ilmutuse võimalikkuses: selle käigus esitatakse uuesti ja avaramalt tema päästev sõnum, mis ühendab tema praegused avalike poolehoidjate arvukad pered vaimselt armastavasse teenimisse.

¹⁷ Isegi ilmalik haridus võiks suurele vaimsele taassunnile kaasa aidata, kui pöörataks rohkem tähelepanu sellele, kuidas õpetada noori oma elu kavandama ja iseloomu arendama. Igasuguse hariduse eesmärk peaks olema soosida ja edendada elu ülimat eesmärki: majesteetliku ja tasakaalustatud isiksuse väljakujunemist. Oleks väga vaja õpetada moraalset distsipliini, mitte pöörata nii suurt tähelepanu oma soovide rahuldamisele. Niisuguse baasi puhul võib religioon anda omalt poolt vaimse stiimuli sureliku elu avardamiseks ja rikastamiseks isegi kuni igavesele elule toetumiseni ja selleni tõusmiseni.

¹⁸ Ristiusk on improviseeritud religioon ja peab seetõttu liikuma madallennul. Kõrged vaimsed saavutused peavad ootama ära uue ilmutuse ja Jeesuse tõelise religiooni üldisema vastuvõtmise. Ristiusk on aga

võimas religioon, kui arvestada, et ristilöödud puusepa tavalistest inimestest jüngrid lasksid liikvele need õpetused, mis vallutasid kolmesaja aastaga Rooma maailma ja võidutsesid siis ka Rooma kukutanud barbarite üle. Seesama ristiusk vallutas — haaras endasse ja ülendas — kogu heebrea teoloogia ja kreeka filosoofia voolu. Ning kui ristiusk oli vajunud müsteeriumide ja paganluse üledoosi tagajärjel enam kui tuhandeks aastaks koomasse, ärkas ta taas ja vallutas uuesti peaaegu kogu läänemaailma. Ristiusk sisaldab Jeesuse õpetusi piisavalt palju, et surematuks jääda.

¹⁹ Kui ristiusk suudaks vaid Jeesuse õpetusi rohkem haarata, võiks ta aidata nüüdisaegset inimest palju paremini uusi ja üha keerulisemaid probleeme lahendada.

²⁰ Ristiusu suureks puuduseks on asjaolu, et seda on hakatud kogu maailmas pidama osaks lääne tsivilisatsiooni sotsiaalsest süsteemist, tööelust ja moraalikodeksist. Nii on ristiusk paistnud tahtmatult toetavat ühiskonda, mis vangub idealismiga teaduse, põhimõteteta poliitika, tööta saavutatud rikkuse, ohjeldamatu naudinguga, iseloomuta teadmiste, südametunnistusega võimu ja moraalitu äri süükoorma all.

²¹ Nüüdisaja ristiusu lootus on selles, et ta lakkab toetamast lääne tsivilisatsiooni sotsiaalseid süsteeme ja majanduslikke põhimõtteid, kummardades alandlikult risti ees, mida ta nii vapralt ülistab, et õppida taas Jeesus Naatsaretlaselt suurimaid tõdesid, mida surelik inimene võib kunagi kuulda — elavat evangeeliumi Jumala isadusest ja inimestevahelisest vennlusest.